

Культура і Побут

№ 19

Субота 12-го травня 1928 р.

№ 19

Зміст: Щасливої дороги. Вірш. Ю. Дубнов. У сльві дні. — Я. В. Політична фізіономія [М. Коцюбинського. Літературно-критичні нотатки. М. Лисовий. Песимістична утопія. — Іван Дорожній. Коли надходив травень. — Мик. Новицький. До матеріалістичного світогляду. — Е. Сасенко. Шуга-шуганко. „Гартвані леза“. — М. Наукове вогнище на Перамайшині. — Нос. Міжашевський. Що дав Жовтень музиці. Блон-нот. Шахи й шахи.

Щасливої дороги

Ю. Дубнов

У сльві дні

В березні столицю України одвідала група пролетарських письменників Білорусі. Про цей величезний культурно-промисловий значимості факт в свій час багато писалося в нашій пресі. Та й було чого. Вперше бо літературна і культурна суспільність радянської України вітала в себе товаришів по роботі, пролетарських письменників братнього народу. Вперше представники культур двох народів з сем'ї Рад. Союзу зустрілися, щоб поговорити, зміцнити товаришські зв'язки між собою.

І тільки один факт тьмарив радість зустрічі білоруських письменників з українськими. Саме тоді в панській Польщі почався суд над білоруською промислою. 150 білоруських селян-повстанців сіли на лаву підсудних, скошували перед цим жахливий палачівський режим дифензиві, пагая і панського чобота. І коли у Вільні 150 хоробрих борців за визволення від соціально-го і національного гніту стали перед польським „правосуддям“ — пролетарський Харків разом з усією літературно-промис-

Запалені вогнем над бурим лісом
Тумани, що над землею повстають.
Пройшла гроза, як шум, удар заліза
На борозну, на мріяну ріллю...
...Спинився край вікна. У сльві дні і вроди
На тлі зеленому струнких топлів
Так сонце радісно, легенько сходе
Трава шовкова звідусіль.
Отара з меканням пливе за гаєм.
День супокій і злагоду приніс
Ще більше за слова нам промовляє
Із нив шум трактора, серпів і кіс.

Засідання комісії по відрядженню письменників до Білорусі.
В центрі тов. М. О. Скрипник.

ською суспільністю бурними оплесків зустрічав пролетарських письменників злітною радянської Білорусі.

На сцену, виходили народні поети Якуб Колас і Янка Купала, а за ними Ціпка Гартин, Михайл Чарот та Михайл Зарецькі. Зали найкращого в столиці театру гула від буряних овацій, від радісного захвату. Коли ж Михайл Чарот з молодечим вогнем в очах виповнював проти суду над білоруськими братами — зали заглула ще голосніше, але то були не радісні оплески, а могутній гул перестороги.

Побували кілька днів у Харкові, налагодили зв'язки з культурно-промисловими та літературними інституційними організаціями, ознайомилися з творчими досягненнями української культури та її дітьми — білоруські поети повернулися на батьківщину, вартувалися згодом наших письменників згодом візиту Білорусі.

І от сьогодні ми виражаємо до Мемську делегацію українських письменників. Цією подорожжю ми починаємо вже й формально виконувати директиву партії про необхідність тісного культурного зв'язку між усіма народами СРСР. Зустріч двох державно-мо-

лодих літератур білоруської й української акт не аби якої культурно-промисловій вати.

Тим більше, що делегація це не представники якоїсь чи якихось літературних течій чи напрямків. Вони репрезентуватимуть в Білорусі всю українську радянську літе-

ратуру в цілому. Та не тільки літературу, а й цілу українську радянську культуру, що являючи лівітський національній політиці партії останні роки буйно розквітла.

Ото ж і зрозуміло, що делегацію посилаємо від таких авторитетних установ, як Наркомоса УСРР, Т-во культурного зв'язку, Будинок літератури імені В. Блакитного, Місцевом письменників та всі літературні організації України.

Важко сказати, що їх надіслав укр. письменникам Наркомос БСРР, Інститут білоруської культури та літературної свідчать про той інтерес, з яким білоруська радянська культура чекає на гостей з України.

Все це треба врахувати напів делегації і максимально використати свою подорож для ознайомлення з українською радянською літературою не тільки вузьких кол білоруської культурної промисловій суспільності, а по вимозі й широкі робітничі та селянські маси БСРР.

Завдання, що й казати, відповідальне, але ми певні того, що українські письменники виконають його.

Конкурс на дитячу п'єсу

Державне Видавництво України оголошує конкурс на дитячу п'єсу для шкільного театру.

Конкурс відкритий — участь в ньому можуть брати всі письменники (також і початкуючі).

Твори приймаються так оригінальні, як і інсценізовані за літературними творами (класичними або сучасними).

Важко, щоб у п'єсі було не більш 3-4 дій та щоб виконання всієї п'єси продовжувалося не більш години (не рахуючи антрактів).

Важко, щоб головну частину дієвих осіб складали діти.

П'єси подаються обов'язково українською мовою, написані на машині з одного боку аркушу. Рукописи надсилаються на адресу ДВУ (Харків, вул. К. Либкехта, 31). До рукопису додається закритий конверт з прив'язкою та адресою автора. На конверті вказується девіз та великими літерами «на конкурс».

Остаточний термін подачі матеріалів першого серія 1928 року.

Премії встановлюються такі:

І премія 500 крб. (одна)
ІІ 250 * (дві)
ІІІ 150 * (три)

Премії надаються за постановою окремого журі.

Оцінка п'єс для премії буде порівняльна, тобто премії дається за найкращі речі подані до даного конкурсу.

Премії виплачуються протягом місяця після постанови журі.

Гонорар за видання в ДВУ премійованої п'єси виплачується за звичайним тарифом.

Всі премійовані п'єси вважаються за придані ДВУ.

Непреміювані п'єси, але придані до друку, ДВУ використовує на звичайних умовах.

Непреміювані і непридатні до друку п'єси авторам не повертаються.

ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНІ ПОПІСІ

П. Лісовий

Песимістична утопія

«Місячна трилогія» Жулавського; видавництво «Сайво»

Київське видавництво «Сайво» закінчило друком «утопічну» трилогію польського письменника Жулавського. Слово «утопічну» ми наміснене взяли у лапки, і як побалять нижче читач, не без підстави.

Нам невідомі ті мотиви, що ними керувалося видавництво, коли випускало цей твір українською мовою, чи то воно хотіло нашу суспільність познайомити з «Трилогією» як одним із зразків «новітньої» польської літератури, чи, навпаки, воно йшло за ринком, керувалося «збутом і попитом», одно слово, розцінювало «Трилогію» як ходовий товар.

Мусимо зазначити, що в книгарнях уже зараз книжок «Трилогії» немає, отже успіх «Трилогії» як літературної «новинки» забезпечено, і вона увійшла в наш культурний обіг. В цьому успіху ми вбачаємо факт соціальної значимості і тільки з цього боку цінний момент «Трилогії» Жулавського нас цікавить.

Відомо, що не всякий літературний твір, що його автор називав «утопічним» чи «фантастичним» можна цілком вважати за такий. Оскільки б «фантаст» і «утопіст» не поривалися в світ чистої вигадки, вони завжди спускаються на нашу грешну землю і в їхніх «фантазіях» неможливо пануватимуть земні суспільні закони. Ось чому, навіть ті твори, що претендують на повну відірваність від часу, є ні що інше, як проєкція земних соціальних відносин. І нікому ще не дано було від цього втекти.

Ми знаємо «Утопію» Томаса Мора, що є, нічим іншим, як протестом проти соціального і політичного ладу Англії XVIII-го століття. «Подорожі Гулівера» — Джо Стана Свіфта те ж, що суті, утопічні і, разом з тим були ідеєю сатирию на англійські порядки

*) «Місячна трилогія» написана ще до світової війни. — П. Л.

XVIII віку, коли англійська буржуазія вибралася в колодочки. «Утопії» Жюль-Верна, хоч вони і не носили такої назви, часто були «предвосхищенням» пізніших винаходів в галузі науки і техніки, але вся «фантазія» жульвернівська базувалася на сучасному йому рівні наукової та технічної думки. Знову таки, одне завдання ставив собі своїм знаменитим утопічним романом. Беламі, друге — в своїх романах Г. Велс і третє — Винниченка в своїй «Соняшній Машині». Ось чому ми вправі оцінювати кожну «утопію» не тільки з художнього боку, а й з соціального. Другими словами, ми повинні вяснити, до кого, до яких суспільних верств художник звертається, чиї надії він висловлює, якої класи чи групи він ідеали показує і пропагує. Адже ж, коли «Утопія» Т. Мора була фактором прогресивним і відіграла значну роль в розвитку соціалістичних ідей, то яка роль, скажемо, випадає на «Соняшну Машину» Винниченка? Принаймні, ми маємо оцінки дуже негативні, аж до того, що «Соняшна Машина» твір наскрізь реакційний і тому, без усяких застережень, шкідливий.

Коли ми з таким методом («соціальної значимості») оцінимо підійдемо до «Місячної Трилогії» Жулавського, то будемо примушені сказати, що вона... по своєму духові, по трагічності соціальних процесів, навіть для того часу, коли вона писалася, є наскрізь песимістичною, а по своїх промаєських тенденціях — реакційною.

«Фантастичною» чи «утопічною» «Місячну Трилогію» можна назвати лише умовно. Крім фантастичної подорожі на місяць п'ятьох людей, крім їхніх пригод, в усій «трилогії» переважають чисто земні та сексуальні інтереси.

Яке завдання ставив собі письменник? Яке нове «слово» суспільству він хотів ска-

зати. Жулавський — представник буржуазної інтелігенції — цього мозку буржуазії. Він закоханий в культуру, він був свідком величезного матеріального і духовного прогресу людства в кінці XIX та XX віку. Але людство роздирається класовими протиріччями. Капіталізм і його супутник імперіалізм розвиваються велитенськими кроками, все руйнують на своєму шляху, все підкоряють собі. Найвищі надбання духовної культури, вся культура матеріальна котирується на біржі, а закону конкуренції підлягає все, навіть творчість письменника. Жулавський був настільки розвиненим, що бачив, як капіталізм веде людство у шпирву, що катастрофа наближається, і коли вона вибухне, то під уламками старого світу загине і сама, так ним улюблена, культура. Рятунку, автор «Місячної Трилогії» не бачить. В цьому був (і є) трагізм не тільки Жулавського, а й великої частини європейської передової інтелігенції. Стоючи цілком на ґрунті буржуазної культури і буржуазної державності, не помічаючи або не надаючи значіння боротьбі пролетаріату за нові суспільні форми, песимістам типа Жулавського нічого не лишилось, як тільки або дивитись на світ крізь призму скепсису або удатись до фантазій, спробувати намалювати новий ідеальний світ людей.

Перша частина «Місячної Трилогії» присвячена тому, як четверо людей, з них троє чоловіків і одна жінка, за проводом вченого О'Тамора вирушає на Місяць, щоб там спробувати заснувати нове ідеальне людство. Але О'Тамор гине на самому початку експедиції, згодом гине і другий енергійний учасник англійця Томаса Вудбел. В живих лишилися троє — коханка Томаса — Марта, Фарадел та поляк Корецький.

З великими труднощами ці троє людей добиваються до протилежного від землі боку Місяця, і цим пригодам присвячена значна частина першої книжки. Другим моментом і то значним є боротьба двох чоловіків за жінку, що опинилася між ними. Боротьба ця набирає моментами такого трагічного характеру, що справа мало не доходить до вбивства. Кінець кінцем обидва суперники кидають жеребок і Марта дістається Фарадолу.

Закінчені на місяць люди ведуть жалюгідне, повне злиднів існування. Але до цього примішується ще інше, і то, може саме страшне, це то, що Корецький, який пере-

Політична фізіономія М. Коцюбинського

Під час виступів на урочистих зборах з приводу 15-ліття з дня смерті Коцюбинського, у Чернівцях хтось пригадав слова одного науковця Юрка, який звернувся до сина письменника, що на чолі червоних військ підступав 10 років тому до Києва, де панували жовто-блакитні. У відкритому листі на ім'я Ю. Коцюбинського було сказано, що кістки Михайла Михайловича на Троїцькій горі у старому Чернігові перевертаються у домовину при тій страшній руйнації, що її несуть з собою червоні, серед лав яких — син Коцюбинського.

Українська контр-революція взагалі любить шукати собі спільників з особи видатних письменників, що всі свої сили та хист віддали народові, віддали боротьбі за його визволення. І ось, слідом за приващуванням собі Шевченка та Франка, буржуазія намагається й Коцюбинського зробити «своїм».

Чи не тим у значній мірі пояснюється дуже поширена думка, ніби-то Коцюбинський був тільки ліберальний інтелігент та не належав до жодної політичної партії? Адже цієї думки, що її хтось наче-то навмисно поширює, додер-

жується чимало українських дослідників, що мимоволі підкорюються впливу «авторитетів».

Що-до цього дуже цікаві справді думки колишнього докана Ніжинського ІНУ, лектора філософії та літератури, Бориса Михайловича Шевелева, що «не вірючи словам» перевів величезну роботу для вивчення всіх обставин життя Коцюбинського. При цьому крім досі відомих матеріалів В. М. Шевелев оперує ще справами департаменту поліції. Незабаром Чернівецький держузей видає окремим виданням книжку Шевелева — «Критично-біографічні нариси про Коцюбинського». У цій книжці багато уваги буде звернено й на з'ясування політичної фізіономії Коцюбинського. З приводу своїх дослідів В. М. Шевелев читав лекцію на зборах наукових робітників, з приводу цього, він частково писав вже у 4-й книжці «Життя й революція», зрештою свої нові висновки поклав у підвалину виступу на прилюдних урочистих зборах, присвячених пам'яті письменника.

На цих висновках варт докладно зупинитися. Перш за все тов. Шевелев бере під оборті критики всю літературу що-до влявлення полі-

тичного обличчя Коцюбинського. Він вказує, що перші дані за Коцюбинського ми знаходимо в його автобіографічних нотатках — у листах до М. Мочульського та С. Фремува 1905 року. В цих листах Коцюбинський пише, що під впливом Фюрбаха він 14 років робиться атеїстом, а під впливом Фур'є — соціалістом. 17 років він має вже політичний процес. Проте про подорожі процесу Коцюбинський не пише. «Я не член державної думи й не маю депутатської недоторканості», — каже він, пояснюючи свою стриманість.

Ранні роки Коцюбинського освітив С. Коєв, у книжці «Ранній Коцюбинський». Він намагається розшифрувати цей політичний процес і на підставі спогадів брата письменника Хоми, відносить його до 1892 року. У письменника ніби-то був трус у зв'язку з його причетністю до діяльності «Народної волі», при чому він вдарив палкою городского.

За іншими даними Т. Слабинського у статті в «Червоному Шляху» «Коцюбинський і «Народна Воля», вказано, що цей трус було переведено 1893 року, при чому Винницький ісправник «нічого предосудительного не нашав». О. Лебідь у статті «Пропалі роки», яку вищезгадує в журналі «Україна» за 1927 рік, на під-

жив і Фарадола і Марту, помічає, як уже перше покоління місячних людей починає вироджуватись, що в ньому виростають забобони, що вони ще більше, як маленькі й безпомітні дитини.

Отамор, коли брав Марту з собою в експедицію, то—говорив:

— Підеш з нами дочко! Може бог обрав тебе своєю новою, щасливішою, як земне покоління.

Але його пророцтво не збулось, місячним людям довелося проходити всі стадії еволюції, що їх давно їхні земні предки пройшли. Громада місячних людей протягом віків розвинулася, в ній були всі соціальні атрибути—каста жреців, буржуазія, інтелігенція, феодалі і простий люд. І на Місяці, як і на Землі існує класова боротьба, панують інтриги, змови серед панівних класів. Що до науки, то й тут Жулавський з захопленням слухав розповіді про те, що вона була не позбавлена всіх вад земної науки. Наприклад, на Місяці утворився спеціальний чернечий орден «братів-ожидальників», що вірили у земне походження місячних людей і чекали, що з Землі прийде «Звитязець»—визволитель, який розв'яже всі соціальні болячки і встановить царство справедливості на Місяці. Поруч з «братами-ожидальниками» вело роботу товариство «Поборників Правди», що складалося з представників «вільнодумної» інтелігенції. «Поборники Правди» відкидали «теорію» земного походження місячних людей, як міг, як пошівську легенду, і доводили, що люди на Місяці живуть спокоєм віку і що Земля є безлюдна, мертва планета.

І от раптом на Місяць з'являється в чудесному повозі людина з Землі—Марко, якого нагопи одразу проголошує довгожданим «Звитязцем». Жулавський майстерно показує, як різні класи місячних людей ставляться до «Звитязця». Ось головний жрець Малагуда, що в силу свого офіційного стану, мусів підтримувати віру у прихід «Звитязця»,—адже ця віра корисна для народу і прекрасно допомагає поборювати вільнодумні погляди,—при першій звістці про Звитязця, думає про те, що цей прихід робить зайвим всю дотеперішню релігію і всю численну касту жреців. А це неодмінно мусить внести заколот.

... Малагуда вірив незломно в прихід Звитязця, але це завжди здавалось йому чимсь таким далеким, чимсь, що є майже лише обичаєм, отож коли б його був хто запитав: чи припускає можливість дочекання за свого життя того приходу,—був би з певністю відчув таке питання як порушення догмати, згідно з яким прихід у прийдущих часах...

Так характеризує це ставлення автор.

Марко, що прилетів на Місяць просто із-за примхи, несподівано для себе, примушений був здійснювати всі пророцтва, що сотнями років були про нього сказані. Він стає народним героєм, речником інтересів поневолених шарів місячних людей. Ухилитись від цього він не міг і він бере на себе весь тягар і реформи і боротьби з тубільними мешканцями Місяця—шаріями, що жили тут до того до появи людей.

Овунці жреця Малагуди він говорить:

... Будь при мені... Я не такий, як тобі здається, і та Земля не така ясна, як звідсіля виглядає, коли через зорі і небо дивитись на неї,—але ти будь при мені, а тоді... Хотів би відходячи звідсіля, залишити після себе добро, щоб могли ви мене спогадати ясним і благословляти.

Та скоро проти Марка утворюється позиція з тих, кому його прихід завдав удару, бо «Звитязець» хотів перевести деякі реформи на користь простого люду. Опозиції щастить організувати проти нього змову і він падає його жертвою—його було укаменовано під радісні оплески темної юрби, його, що ще недавно був її кумиром. А минули роки, і з'явилася ціла вже теорія про те, що ніякого Звитязця не буде, а все романа, міт. Історик місячних людей, Омілько, пише про Звитязця так:

... Одною з найзагадковіших постатей в історії місяцевого люду є без сумніву Марко, званий Звитязцем, хоч багато звісток про нього, що й по цей день ходять межі простолюдином, треба покласти на карб легенди, що не має нічого спільного з правдою...

Професор виправдує смерть Марка, бо—«він своїми новинами руйнував усталений лад, і хотів на його місце запровадити по-

вий, ні для кого не бажаний, а через те не потрібний, і тим менше конечний. Отже і справедливо, що як руйнач будованого цілі віки ладу та гвалтівник природно вирости стосунків, заслужив він на смерть».

Треба зауважити, що в історії «Звитязця» Жулавський дуже ідентично промішує в деяких частинах і над пихою так звалої «офіційної науки» і над християнством, адже історія Звитязця в багато де чому подібна до історії Христа. Та цього для нас мало, адже скепсис європейського інтелігента, що тужить за культурою і за «ідеальним» порядком не є ще боротьба з соціальною несправедливістю. А Жулавський на прикладі Марка Звитязця показує всю марноту реформи всю марноту боротьби за кращий лад, бо люди є люди і все мусить йти своїм шляхом.

Це особливо виразно виступає в третій частині «Місячної Трилогії»—«Стара Земля», в якій описуються пригоди двох місячан, що вкравши повіз Марка, дісталися на Землю. Знов таки нас цікавить не стільки офіційна соціальна лада. Що змінилось на Землі за кілька віків? По суті, нічого. Правда, війни зникли, а всі європейські народи об'єдналися у «Європейські Сполучені Штати». Наводимо цілий уступ, що чудесно характеризує самого Жулавського. Він пише.

І от певного дня нарешті зрозуміли всі так якось просто й безсумнівно, що воювати власне нема чого, і почали дивуватись, навіщо розлито стільки крові з такою несамовитою лютістю. Європейські народи після кількох тисячоліть історичного розвитку дозріли до єдності та сполучення на підставі самостійності національних об'єднань, що кожне з них має цілковиту свободу.

Рівночасно з тими змінами поступав уперед і розвиток громадських та господарських стосунків. На цьому ґрунті запрошували колись насильні перевороту, і все, здавалось, вищувало копотність якоїсь неминучої катастрофи, а в дійсності все пішло так гладко... і чудно, аж до обридливості... Надзвичайний зріст спілок та кооперативних товариств полегшив перехід і зробив його майже непомітним. Ек-

ставі матеріалів Чернігівського жандарського управління, яке одночасно вважало Коцюбинського за члена с.-д., с.-р., к.-д. та РУП (українська революційна партія) досить сміливо каже, що Коцюбинський не належав та й не міг належати через свою психологічну організацію до жодної партії. Він був тільки «поступовий промислянин».

Всі ці дані за думкою Б. М. Шевелева досить протирічні. Справа в тому, що не можна базуватись виключно на матеріалах Чернігівського жандарського управління, якому Коцюбинський відомий тільки з 1896 року. Між тим, вивчення матеріалів департаменту поліції довело тов. Шевелеву, що таємний догляд за ним переводився з 1896 року. Коцюбинського вперше пригнали до політичної справи 1895 року, коли у Вінниці у К. Туровича знайшли «яву» на будинок Коцюбинського. Таємний догляд за Коцюбинським продовжувався до 1895 року, з 1896 поновився і тривав вже до самої смерті.

Протягом всього Чернігівського періоду життя Коцюбинського губернське жандарське управління повідомляв департамент поліції про різні «неблагонадійні» вчинки його. Так, наприклад, 1900 року повідомляють, що Коцюбинський морально на матеріально підтримує активних діячів революційних гуртків.

1921 року у Львові вийшла книжка Вол. Дорошенка «Українська революційна партія». Професор Гермаїзе у своїй монографії про РУП, посилаючись на Дорошенка та його книжку, пише, що наприкінці 90 років Коцюбинський разом з Лесею Українкою увійшли до складу першого нелегального марксистського гуртка у Києві, фундатором якого був Іван Степанов. Цей гурток видавав прокламації, а потім, коли організувався РУП, влився до нього всі своїми членами, у тому числі і з Коцюбинським. Що Коцюбинський був активним членом РУП можна бачити з того, що він декілька разів на рік їздив з Чернігова делегатом до Києва на нелегальні з'їзди, які скликав РУП.

Так «бажається» Якубовському. А нзга старих Чернігівських членів с.-д., як наприклад, Й. Г. Дроздов кажуть, що Коцюбинський завжди репрезентував себе за марксиста.

Поліція, взагалі погано розбиралася в революційних партіях. До «днівника народного надблення» департамент поліції зарахував Коцюбинського, як члена с.-д., бо РУП слабо знав у Петербурзі. Але це була невелика помилка, бо 1905 року РУП розколовся, а 1906 року вже організовується з неї «Українська соціал-

демократична робітничка партія». З партією с.-р. поліція просто помилилася.

Щодо партії к.-д., то зарахування поліцією Коцюбинського до неї трапилось ось чому. Після 1905 року у період реакції українська соціал-демократична робітничка партія дала директиву своїм організаціям блокуватися зі всіма ліберальними елементами. Ось чому й до Чернігівського списку к.-д. до державної думи потрапив Коцюбинський.

Такі висновки Б. Шевелева базуються ні на «авторитетах», ні на безпідставних особистих враженнях, а на документах, архівних матеріалах, серйозній та глибокій аналізі.

Михайло Коцюбинський не був «симпатиком» революції, не був і «либералізуючим інтелігентом». Він благословив революцію, він своїм глибоким художнім почуттям правильніше за дуже багатьох зрозумів ті заховані прагнення народні, що тоді справді здавалися фатою-огором, він сам з великим сарказмом бичував так звану ліберальну «з революційним настроєм» інтелігенцію, що алякала революції.

У Чернігові будинок, де жив і помер письменник, вважають за історичний не тільки тому, що цей будинок Коцюбинського, а й тому, що тут відбувалися перші більшовицькі збори.

А. Б.

сплозастія нових винаходів з одного боку вимагала сполучення що раз більших сил, а з другого—з несподіваною індивідуальною підносила скалю загального добробуту... Незабаром уже не варто було завдавати собі клопоту з приватною власністю.

Але загальної рівності, що її сподівалися де-які утопісти, не утворилося. Зрівняно було всі права і високо піднесено людську гідність, всім дано добробут і освіту, але ж не зрівняно людських душ і разом з тим вартості особи та меж її влади. І як далеко було все те від сподіваного колись раю!

Як і завжди, були багаті і, як порівняти вбогі люди, що посідали якусь важливу й корисну громадську ставку, здебільшого отримували пругу колосальну плату, і після короткого часу служби-доживоття, а це дозволяло їм без обов'язкової праці решту життя проводити в розвагах. Рідко траплялося, щоб ці визволені присвячували себе й надалі якійсь добровільній праці.

Такий був цей світ. Люди працювали всього по кілька годин, але між окремими групами існувала прірва. Особливо визначалися дві групи—це вчені, бо наука досягла небуваного розвитку—і тупа юрба, що користувалася з усіх винаходів науки і техніки, але який, що суїті, мало було діла до самої науки, бо вона її не розуміла. Це прекрасно показано на образі великого вченого Яцека, що дивився на стан річей крізь призму чорного песимізму. Автор цим образом піти хоче сказати, що «все суєта суєт», і боротьба, і революції, і прогрес, адже все—«студно аж до обридливості»! І марні потуги науки розв'язати світові загадки, бо все одно їх не розгадаєш! І марні потуги всіх соціальних реформістів, бо все одно загального щастя ніколи не буде. І Яцек каже, тим, що тікає до пустелі, щоб там, за зразком індійських факірів, удосконалювати свою волю, бо не в науці, а в ній, бачте, вся сила й щастя.

А Уряд, кінцею кінцем, приречений до одного явища—Яцека, оголошує вченим, по-

за законом, бо вони, оголошув, хоміли погубити світ.

На Матарета, мешканця Місяця, про якого сказано, що він—«недавно поринувши пробувши на Землі, але весь час у товаристві з Яцеком...» навчилися найвище цінувати добробок людської душі та великий її розквіт», ця постанова зробила гнітюче враження.

Юрба не повстала на захист вчених, її мало обходило постанова Уряду, її більше цікавив виступ славетної артистки Ади. І бачучи цю байдужість, Матарет апелотів:

— Земля, стара Земля!

Таким песимістичним акордом кінчається «Місячна Трилогія». Земля, стара Земля виснажується, людство виснажується, його снага до прогресу, до знання падає, воно (людство) перетворюється на сиду самовдоволену інтернаціональну юрму.

Коротке калужчч—Земля швидко прокож іде до загибну. Але поки наступить космічний кінець Землі, то людство зникне, бо воно вичерпає всі свої, скажемо так, біологічні ресурси.

В «Місячній Трилогії», як можна бачити зі змісту, зовсім не фігурує пролетаріат, про класову боротьбу сказано досить невизначно, зате часто підкреслюється ролі науки як панацеї від всіх соціальних несправд. По автору виходить, що ніякої класової боротьби не треба, революції не треба, бо вони все одно даремні, і щастя не дадуть. Але «добра воля» людей та цілес наука зроблять те, що в один прекрасний день всі зрозуміють неоптимальність національних держав, неоптимальність кордонів, неоптимальність суспільних класів і приватної власності. Але й це не врятує людей... Щастя все одно не буде.

Автор нас заводить в суточки. Але виходу не показує. Та й сам він його не знає і не вірить в можливість виходу.

В цьому його трагедія. В цьому трагедія пращої передової європейської інтелігенції.

На щастя історія розвивається не за «утопіями» письменників, а за своїми власни-

ми законами і для нас не обов'язкові ці прогнози, ці апокаліптичні утопісти.

Але читач в праві нас запитати:—«А скажіть, будь ласка, яке відношення має «Трилогія» Жульєвського до сучасності. При чому тут песимізм і песимісти?»

Річ в тому, що ми зараз присутні при, коли хочете, рецесії інтелігентського есцимізму у нас. Правда, виріс він на радянському ґрунті, за радянських порядків, породжений він певною в силі пролетаріату і творчі сили великої революції, але він є породженням людей, що починають відриватися від ґрунту реальності і починаються... хто зна, куди вони пориваються?

Оум са «загрітими комуністами», сум за «глубокою жалю», що це, як не песимізм? Певна каторма людей хоче одразу перескочити із «царства необхідності в царство свободи» і плукає прих шляхів не там, де всі їх шукать.

Вони одніють повсякденну роботу пролетаріата СРСР словами Жульєвського—«все нудно, аж до огидливості». Непа, воперативний прилавок, профсоюз, тарифний довідник, яка проза!

Ні, не такою ми мислили собі революцію. Іншого вона вважалася.

І люди метушались, дорікалиють, пророкують, шукать.

Радянський читач, пролетарій, можливо, з зацікавленням прочитає «місячну» трилогію, як з цікавістю він дивиться на «Народного Малахія». Але, споб він гуляв свідтам для себе якусь науку, щоб він хитав чад труднощами і бився головою об стіну, то напряд.

Пролетаріат, що несе визволення людству, не відступить від своєї історичної місії. Хай песимісти скільки завгодно пишуть про марноту його зусиль, він продовжуватиме своє діло.

Але тим, хто плутається між його «ютами», хто хвататиме його за плечі і казатиме:—«Для кого? Для чого!»—ош відповість:

— Уступіться, будь ласка з дороги!.. І не заважайте працювати!..

Іван Дорожній

Коли надходить травень

Йдучи кривою вулицею містечка Гороттирка, я зустрів незабутній образ людини, не легенди, не казки, а живий образ суму, жалоби. Боса, замучена сльозами істота, в коротеньких полотняних розірваних штаних, у кричущій засмальцотаній сорочці, без шапки з розкуйовдженим рудим волоссям бігла вдовж вулиці тікаючи від галасливої юрби дітей, що гналася за нею і завзято вигукувала:

— «Ре-ке-не. Пане Виноградов!».

— «Пане Ре-ке-не».

Юрба дітей поллючи за своєю жертвою жбурляла грудками, паличками, огризмами хліба. вона лютувала з того, що ніяк не могла догнати втікача.

Ні сонний міліціонер, ні військовий варторний нахажива Н-го полку, ні вілні горожани не звертали уваги на цю картину, а ч'яненський веснянський лідок, сторож Нартеатру, стоячи біля «Удальні профсоюзів», зауважив на мов адивовання:

— Не дивуйтесь. Це в час свячайне явище. Ого бачите, гаяють червоного командира. Його бідолашного порубано білими. Відраза-

по язика. Він надзвичайно боїться дівчати, а тому й галасав по вулицях як сум'яшляк.

— А чого ж зовуть його «Пане Рекене» та «Пан Виноградов». Запитував я далі свого співбесідника.

— Рекене. Та це так наші куркулі прозивають кожного безпритульного, або якогось паливоду. А чому звуть «Паном Виноградовим»,—то це треба розповісти цілу історію.

— Ще до революції в 1916 році восени, одей бідолаха був кременям парубком і наймитував у пана Виноградова, великого власника на всю округу. Виноградов мав парового млина, тепер націоналізованого, овою броварню, шклярний завод. Мав сотні десятин гарної земельки, засіяної пшкоровими буряками. Той же такий Виноградов збудував церкву, лікарню, величезні російські палаци, та й вважав величезні гроші, а був такий охупердяк. Платив робочим дуже мало, держав їх у чорному тілі та примушував працювати по 12—14 годин на добу. Часто доходило до того, що робітники випрали на полі від перевтоми та спеки. Оам пан Виноградов був старий, вередливий, підтонаний, а проте на

забував власних традицій... Частенько помітивши в селі вродливу дівчину він негайно ж ховав її в своїх палацих поки не з'являлася інша. Таким же чином, якийсь випадково цей хлопець через свою сестру Маринку вступив до палаци панов до нових рук. Молодила Маринка паном, ваяла на серце, як то казуть. Ласкою сестри, хлопець став у пана за десятиника. Ну, а який же з «стопа» десятиник. Самі подумайте. Молодий парубок товаришував зі своїми підручними робітниками—наймитами, а справа з буряками посувалася не завжди так, як би хотілось панові. Пан Виноградов мусів ніколи контролювати роботу свого десятиника. Так усе йшло як по писаному. Одного разу, коли робітники побачили панову карету, вони опанували думка, налякати пана мертвим, щоб той дав на громаду якогось карбованця. Всі знали, що пан боїться мертвяків. Ролі мертвого згодився виконати молодий десятиник. Всі робітники оточили його і, коли надійшов пан, почали плакати та наїжати. Розлючований Виноградов клінує отима і гримнув старим іржавим голосом:

— А ну годі сат ловити. Хто за вас робитиме? Де десятиник?

— Та ось—він помер пано. Плачучи показували робітники на мертвого.

— Як то вмер. А хто йому свелів. Як це трапилось?...

НОВІ КНИЖКИ ТА ЖУРНАЛИ

Мик. Новицький

До матеріялістичного світогляду

(Журнал „Безвірник“ 1926, кн. II—12; 1927, кн. I—12; 1928, кн. I—4)

Якось так вийшло, що боротьба з релігією, як основою світогляду, ледве чи не за всі 11 років творчого буття нашого, пішли не стояла у нас на першому плані. Навіть гірше: не поле роботи подекуди розцінювалось, як немож би якесь побічне і не дуже серйозне.

Правда, давалися вказівки агітпропом ЦК, були наради, виносилися резолюції, є багата і прекрасна література, — але на місцях, практично, справа зводилася до набіжних і перебіжних «кампаній» перед різдвом та паскою, з епізодичними лекціями, комсомольськими антирелігійними демонстраціями та, в рідку стежку, — з виставами та концертами досить поверхового агітаційного характеру.

Та й ця робота покладалася на нечисленних «спеців», а вся наша культурно-творча організація в цілому, разом з керівниками її, ставилася до цієї справи коли не зовсім байдуже, то в усякому разі — не як до справи першочергового значіння.

Недооцінка? Брак розуміння всієї глибини і значіння цієї галузі?

Невміння знайти зв'язок між релігійним консерватизмом та суспільною пасивністю, а то й реакційністю?

Мабуть, що так.

Проте такої недооцінки не переносить саме життя. І не випадком є те явище, що інтерес до справи боротьби з релігією, а з ним і цікавість до метод антирелігійної пропаганди виникають з новою настигливістю разом з тим, як на чергу денну у всьому

величезному обсягові встає питання культурної революції.

З бойовим напруженням масовим процесом класового частуку, з класово-хазяйською соціалістично-будівничою установкою явно незмістима охопленість тієї самої маси релігійним світоглядом, що в його основі обов'язково лежить дуалізм, сліпа догма і рабський фаталізм у світосприйманні. Суперечності та шерешкоди мусять виникати на кожному кроці.

І сама широка трудова маса живо відчуває це. Не відбувається жодного антирелігійного докладу, щоб до докладника не надійшло білих як півсоніх записок. І про віснотілки не запитуються в них! Чи був на світі Христос, і чому кооператив виникає гірший хліб, ніж той, що жінка дома пече; відвіля взявся світ, і як організувати дитячі ясла; хто такі — баптисти, і чи не можна звязати обрізування просто за гітленічний захід; скільки років кам'яноугульним покладом, і чи не повинні антипашкаляза кампанія інтересам робітників кондитерів, що печуть пиріжки; чи є і в китайців своє євангеліє, і чи не зажакають електрифікації села солом'яні стріхи.

Економіка, ідеологія, світогляд, побут і завдання будівництва переплітаються в тих запитаннях так, що й роз'єднати їх не можна.

Та не треба й пам'ятатися їх роз'єднувати. Світогляд (матеріалістичний) ідеологія (класово-революційна), господарство і будівництво (соціалістичне), рівень знання і техніки, форми суспільного життя і психологія

пропаганда (колективістична) повинні складати єдину систему, єдинопільну культуру, де кожний елемент допомагає іншим, єдиноткує їх, а не суперечить волі один одному.

Утворенню сталого матеріалістичного світогляду, як однієї з основ нашої класової соціалістично-творчої культури і повинна служити антирелігійна пропаганда.

Органом такої установки в антирелігійній роботі став у нас місячник „Безвірник“, після його реорганізації в листопаді 1926 року з агітаційного, головним чином — сатиричного журналу на популярно-науковий методичний орган Всеукраїнської Центральної Ради Союзу Безвірників і управління Політосвіти Н.К.О.

Установка антирелігійної пропаганди не як ізоляційної спец-галузі, а як глибокого проймання антирелігійним змістом всієї культурно-будівничої роботи, визначає і зміст журналу, накреслений у програмній редакційній статті в № 11—12 за 1926 р.; 16 же книжок, що вийшли з того часу, дають змогу судити, наскільки журнал упорався в своїй завданні.

Перше, що приємно вражає в журналі, це те, що зміст його пекуче-життєвий і багатограний, як багатограння й життя, просякнуте пережитками релігійного світогляду і як багатогранною значать повинна бути й боротьба з тим світоглядом.

Помі, раси, червоні носі, внутрішні протиріччя того чи іншого з релігійних угруповань займають у журналі ледве чи не найменше місце. Зате значні явища біжучого життя з підкресленням їхнього антирелігійного значіння — на першому місці.

Діпрельстап, самогубство проф. Каммерера, суновий процес про знакурство, врандиз, обслуговування Селівського скелю, Галіцинізм, всеоскопний перепис і історія кооперативної справи фанатика Ковальова (1897), альфонізм, жіночий побуд, «мужняний процес» у Америці, релігія в робітничому побуті, антисемітизм, самогон, гігієна, ювілей дослідників та філософів матеріалістів, китайська революція, факти з... з біжучою політикою, капіталістичних урядів, релігійні реліквії, селянський побут, сімейні традиції, питання мистецтва, кооператив, і т. д., і т. інш., — все це, що подається пливом життя складає тематику провідного від-

— Од важкої роботи пане. Звалився та й не встав.

Виноградов щось не вірить. Прядивляється до мертвого з усіх боків. А потім бере довгого гарашника та як замахнеться, як ударить: — раз-два-три... Полосує тіло до крові — а десятиник лежить, торчить. Пан бив, бив утомився. Плячух, перекрестився і дав робітникам трояка сказавши:

— Ну покажіть хлопці цього мертвяка та нікому не кажіть... Согрішив я перед богом.

Сказав та й поїхав додому. Хлопці раді — не раді, а десятиникові — слюзи. Тіло до крові збито — нестерпучий біль. Подумав парубок та й сказав хлопцям:

— Ну знайте, Я покажу панові, як знущатися над мертвим. Він мене егадає. Підождть тільки. Він у мене протягне ноги не так...

Як не допитувалися робітники, що ж саме десятиник заподіє панові, він не сказав, а заміра свого татка виконав.

Якось ввечері, коли розлютований пан почав канцукувати Маринку — парубок в одній білизні, закрившись білим простиралом через вікно залю в опочивальню. Тільки що перекрестившись пірнув у ліжку пан, а мертвий простягав руки та як загуде:

— А бити. Живим та й мертвих не давати опкою. Коли ж цьому кінець буде. Підій-

шов парубок та шана за бороду як взьме, як тріпне, як зйме пожаку з пазухи, як замахнеться, а пан о переляку витріщив очі та й упав неспритомий. Десятник утік, а пан на другий день і дуба дав. Маринка якось проговорилася служницям еа свого брата. В 1917 році його судили. Було еакувала в кайдани. Та Жовтнева революція переплутала палаські заміри.

Десятник шана Виноградова, дждав свого. Пішов до Червоної армії. Став командиром. Бився на фронтах. Попадався в лани до бі-

лих... А тепер подивіться на нього. І не чириться... Галасав щодня по вулицях. Воно в дитворю.

В цей момент багаткова постать наближалась до нас. Вона киваючи головою, як риба ловила беззвукним ротом повітря і блідніючи від напруження сказати слово видавлювала один жахливий, пелюдський звук:

— А-а-а...

Я вдивлявся в голубі очі, порепані ноги, в обличчя скалічене глибоким шрамом від вуха до рота.

Гарачі, нервові клацки стиснули мою руку, коли я тривтався.

А мій знайомий дідок пояснював:

— Сердце, не при своєму умі. Мізки потребовено... Шкода дуже шкода таку людину. В нього ні родичи, ні кутка... А іноді розуміє ось.

Ось послухайте я запитав. Дідок привітно усміхавшись звернувся до шана Виноградова:

— Куди це ти протуєш? Хто тебе послав? Ріжними рухами, гримасами та клацаннями зубів «Пан Виноградов» пояснив нам, що їде в партпрофклуб уяяти прапора профспілок та віднести до «визонкому».

Наближалось триумфальне свято Траана.

ділу журналу, знаходить живий, глибокий за аналізом відгук під кутом зору прищеплення матеріалістичного світогляду, і подає багатющий матеріал для радянського культурника-освітництва.

Перелічити увесь цей матеріал, за півтора року роботи журналу, було б просто тяжко.

Крім провідного матеріалу, з різних біжучих питань культурного розвитку в антирелігійному аспекті, в журналі вищено десятки серйозних популярно-наукових статей з біології, палеонтології, медицини, агрономії, етнології, історії культури та зокрема релігійних вірувань, і т. ін., що збільшують суму формального знання читача і разом дають багатий матеріал для пропагандистської роботи.

Окремим відділом на допомогу антирелігійникові є з номера в номера подається методологічний матеріал по спеціальних темах, як окремі кампанії, методи пропаганди і освітньої роботи в тих чи інших специфічних умовах чи спеціальному середовищі.

Багатий і змістовний відділ кореспонденцій з місць: «В чорному таборі», «На антирелігійному фронті», «Дописи з місць» і «Наша робота».

Відділ бібліографії, в погодженні з установою журналу дає відомості про книжки з різних галузей знання, що мають антирелігійний зміст або збільшують вантаж антирелігійника. Відгукується бібліографія і на новини з драматичної антирелігійної літератури, що є особливо важливим, маючи на увазі ролі, яку має відігравати театр у виробленні матеріалістичного світогляду аудиторії.

Тематика бібліографії, загалом така ж широка і ґрунтовна, як і зміст журналу, але на жаль відділ малий кількісно, і не в кожній книжці журналу міститься. Цю дуже важливу галузь треба в журналі поширити.

Особливої уваги читача заслуговує відділ відповідей на запитання. Як це живо почувається й на докладах та лекціях, запитання аудиторії це найчутливіший нерв зв'язку з периферією, що дає відчуття процесу, які там відбуваються і навіть тільки намічаються.

Великим плюсом відповідей є їхня чітка

принципальна витриманість, популярність і докладність. Кожна відповідь є невеликою статтею на зачеплене читачем питання.

В останніх числах «Безвірника» заведено сторінку «Сатири й гумору». Карикатури, на антирелігійні теми здебільшого передруковані з руських та закордонних видань. Дуже корисно було б давати небагато кількістю, але неодмінно високої художньої і глибокої ідеологічної якості карикатури на місцеві українські теми. Бо такі наприклад, яскраво-життєві речі, як «робота» автокефалії, або сектантів у реальних українських умовах, у цьому відділі майже не зачіпалися.

Дуже добре робить журнал, що зовсім не містить антирелігійної бететристички. Життя наше нині в усіх галузях культурного переозброєння є таким багатобарвним, таким повноцінним і насиченим, що спроби його пізнання через художню вигадку просто зайві. А от, охудожнення де-якої частини документально-життєвого матеріалу, — охудожнення не в розумінні формально-бететристичного підсоложування та розчину водою або вигадкою, а в розумінні максимального художнього оформлення стопроцентно правдивого і життєво-актуального матеріалу, — це було б не зайве: художньо-автобіографічні, релігійно-побутові, культурно-побутові коротенькі нариси газетно-художньої форми були б новою цінною вкладкою в хороший, повноцінний і дуже потрібний зміст журналу.

Тираж журналу—6.500—8.000. Це—мало. Мабуть журнал мало популяризований. А може й те, що не всі, кому треба цікавитись антирелігійною пропагандою і провадити її, на ділі цікавляться нею.

Журнал хороший, і він повинен бути настільним справочником, порадиником і підручником у кожного, хто працює на ниві культурного будівництва, от культосвітника, політосвітника та вчителя, до кооператора, лікаря, агронома, ветеринара, радгоспівця.

Бо нема жодної галузі в великій справі культурної революції, яка не наражалася б на темряву релігійного світогляду і де не було б нагальної потреби в знарядді для боротьби з тією темрявою.

М. Шульга-Шульженко. «Гартовані леза». Поезії. ДВУ. 1928 р., стор. 61, тираж 2000, ціна 65 коп.

Легко, з захопленням ви прочитаєте цю першу збірку ліричних поезій молодого поета Шульги-Шульженка. Не модерну техніку, не оригінальність ви знайдете в ній, а ширість і живі почуття. Кожен простий, хореїчний чи ямбічний рядок легко перекошує вас і ви мимохіть переживаєте радість і горе, спогляди й мрії поета—червонарма. Ось він стоїть на варті:

«Я стою... ні слова, ні зітхання
Карабін тримаю у руці.
Юних мрій стривожене повстання
В голубому тоні молоді.
Раптом дощ, неначе з кулемета.
Застрочив нервово, розгулявся...
Краплі впали сміхом на баннети
Й полетіли шумом по полях.
Як приємно бути на сторожі,
В літню нічку під дощовий шум...»
Ось він від'їжджає з своїми хлопцями в табор:

«День юнак в зеленій гімнастерці
Вже сідає коней вогнивих.
Бо сьогодні знову наші хлопці
Від'їжджають в табір на лани».

І ви, що може ніколи не стояли на варті, під дощем, відчуваєте цей дощ слухом і всім тілом і вам разом з поетом «приємно бути на сторожі в літню нічку під дощовий шум». Так само досить приємне враження складають «військові» порівняння, епітети й метафори: дощ застрочив, неначе з кулемета; день—юнак в зеленій гімнастерці і т. інш. Глибока любов поета до матері вбогої селянки відчувається в віршу «Мій матері»; взагалі його дуже болить, що «покохлі плачуть матері» і він готовий хоч і завтра нести їм радість невимовну й

«Понесем ми на багнетах сонце
В ті краї, де девонять ланцюги».

Як каже сам поет. Віра його в перемогу борців наших така велика, що й вас, коли ви, розчаровані, або живете в приємках песимізму, заражає й вибілює:

«Може завтра знову гул тривожний
Загремить над золотом оселі...
Ми вперед поїдемо переможе
Буде в слід піднімувати прапорець».

Поет Шульга-Шульженко багато обіцяє в галузі ліричної поезії й будемо сподіватись, що він цю обіцянку виконає. Про впливи й наслідування я нічого не скажу, бо це така стара тема, як і саме життя.

Видано збірку досить чепурно, на гарному папері. Але малюнок на обортці, де червоноармієць на червоногубому коні рубає шкуру буржуа—дубок. Багато краще було б лишити обортку білою, тільки з написом назви збірки. Але тут автор в цьому не винний.
Е. Сасно.

Що дав Жовтень музиці

В зв'язку з десятилітнім ювілеєм Жовтня, що його ми святкували восени, по багатьох ділянках нашого життєвого укладу зроблено спроби підвести де-які підсумки, щоб вияснити, які досягнення маємо у відповідній галузі.

Такі спроби зроблено, розуміється, і в ділянці мистецькій, зокрема в музиці. Але, як і треба було сподіватись, автори статей приносять до дуже не однакових висновків, іноді навіть цілком протилежних.

Так, приміром, автор статті, присвяченої музиці в збірці «Октябрь в искусстве», що оце недавно вийшла, Е. Браудо взагалі дивиться на цю справу дуже оптимістично і з невеликими застереженнями бачить майже в усіх музикальних ділянках дуже значні досягнення і саме в революційному напрямкові. Навпаки, О. Цехновіцер, автор шевелінки, але дуже цікавої статті «Новая музыка и пролетариат» надрукованої в збірці «Октябрь и новая музыка», чи не занадто відрається в песимізм і гудить майже все, просто заявляючи, що «дійсно революційна, як з погляду тематики, так і суто формально, радянська музика є в загрозливому стані, що вона відстає від музичного життя заходу, що через відставачу і концертну політику широкі від-

привається стежку для дрібно-буржуазного виродження... і т. д.

Спробуємо розібратись в найбільшх явищах (позитивних і негативних), в музикальних явищах Радянського Союзу за останні 10-ти ліття, використавши тут і ті матеріали, що вміщено в згаданих вище статтях, і де-які інші статті, так само, і головним чином, звичайно, власні спостереження та висновки.

Перш за все мимоволі приходить на думку та нечувано велика обстановка, що в тій довелось за перших років революції працювати і артистам і керівникам концертів. Тоді зразу виросло питання про «нового слухача».

На пролязі десятиків років «споживачам» в концертних залах і оперних театрах були пред'явлені певних суспільних кол, що мали почасти де-яке музикальне знання, головне ж, багаторічну практику вбрати в себе концертну й оперну музику, своєрідний «стаж слухача». Артисти й концертанти давно звикли до «свого» аудиторії і вивчили її смак і потребу до останніх дрібниць. Тепер на місце тих слухачів, що відійшли, сів робітник, прийшовши сюди безпосередньо від свого заводського станка, і селянин — від свого плуга, а крім цього представники міського дрібного

трудового народу. Всі вони стикалися з музикою, по-перше, дуже рідко, а коли й доводилося їм слухати її, то в цілком іншій обстановці, а найголовніше, слухали вони музику цілком іншого галузку і змісту. Як зв'язати цього нового слухача з естрадою?

Тут можна розв'язати питання двоюко: або зробити спробу «піднести слухача» до високого рівня дійсно художньої музики—шлях вальський, що вимагає великої обережності в способах його переведення, щоб аразу не відштовхнути незвичного слухача,— або спосіб легший, за те й незмірно гірший—знижати якість і характер музикальних творів на багато опущив, щоб-то перейти до тієї самої дуже невеликої вартості музики, що з нею цей слухач так чи сяк стикався раніш та що до неї він привик. Керівники концертів обрали, звичайно перший спосіб, але без тієї обережності, що їй безумовно диктувала сама обстановка. Перед новим слухачем поставлено величезні вимоги, не більше й не менше, як ті самі вимоги, що їх ставлено до революції перед тодішньою аудиторією, що в цій справі вже добре собі друку набилу багатолітнім досвідом. В програмі концертів включалось симфонії Глазунова, Чайковського, Римського-Корсакова, важкі для врозуміння квартети, трио то що. Слухач явно нудував. Видно було, що естрада і валя одна одної не розуміють, і був момент, коли розчарований ку-

Наукове вогнище на Первомайщині

Музей ім. тов. Дзержинського.

Там, де збігаються на колишніх степових просторах річки Суюха та Бут, широко розкинувся по байраках, долинах та луках Первомайськ. Це колишня фортеця куркулів степовиків, тих власників, що провадили господарство на сотнях десятин, тримали наймитів, а підчас ярмарку вряжали всіх своїм шалтвом та бешкетуванням.

Первомайщина, це бувша Полта, що дала колись привід М. Горькому намалювати чудовий нарис про ярмарок.

З утворенням округи в кол. Голті, Первомайщина була лише адміністративним центром.

Працювали всі округові установи, партійні, професійні, громадські і т. інш. Лише в науковій галузі молода округа не мала своїх представників.

І от за ініціативою адміністративно-культурних діячів Первомайщини виникає думка утворити наукове вогнище, себ-то музей.

Первомайський ОВК відгукнувся і взяв живу участь в організації наукового осередку. Окнаросвіта звернулася до Укрнауки з проханням допомогти в утворенні музею. Укрнаука прохав українські музеї, заповідники та державні сковища старовини та мистецтва дати для нового музею дублікати. Майже всі українські музеї відгукнулися на цю відозву. Заповідник Ольвії надіслав повну збірку кераміки за добу римську кількістю 300 експонатів, а Український Музейний Горюдок (кол. Печерська лавра) дарує нумізматику збірку і т. інш і т. інш.

Крім того округовий ДПУ відав велику кількість артефактів історичного та етнографіч-

ного значіння. Первомайський ОВК для потреб музею відвів двоохверховий будинок і асигнував 15 тис. грн. на організацію музею та відповідний ремонт. А далі Первомайські культурні діячі звернулися знов таки до Укрнауки з проханням дати наукового робітника, щоб організувати музей.

Укрнаука запропонувала кол. директору Білоруського музею тов. Харламповичу прийняти посаду керівника нового наукового вогнища.

І знов треба відзначити надзвичайну уважність первомайського ОВК до справ музею, що ухвалив дати керівникові музею спецотставку.

Нині музей являє собою справжній науковий осередок. В музею репрезентовані такі відділи: природознавства (флора, фауна), Первомайщина, археологічний відділ, етнографічний, історично-революційний і селянського господарства.

Музей виконує нині велику краєзнавчу роботу. Він звернувся зі спеціальною анкетою до всіх учителів з закликом допомогти в справі організації музею.

Місцими нитками звязалося нове вогнище науки з головнішими науковими установами, музеями та науковими робітниками України.

Державний єврейський театр Білорущини

До приїзду на гастролі.

Державний єврейський театр БССР, що приїздить в кінці травня на гастролі до Харкова, являє собою цікаве кільце в ланцюзі держав. євр. театрів СРСР (Московський Д. В. Т., Український і Білоруський).

Почавши в період навчання в Москві з творів єврейських і західно-європейських класиків, театр пройшов школу Мольєра («Окапен»), Шекспіра («Шейлок»), Переця («На покутному ланцюзі»), Шолом Алейхеа («Менчя») і «Свято в Касирівці». В цих роботах театр шукав педагогічного матеріалу для виховання культурного актора і в той же час—свого стилю й форми.

Театр пройшов через методи італійської комедії масок («Окапен»), трагедії (Шейлок), містику й смерковисті Переця («На покутному ланцюзі») і знайшов свій стиль в «Хейдері» і «Святі в Касирівці»—стиль умовного реалізму, свіжого, гострого, формально-досконалого і в той же час близького і зрозумілого широкому глядачеві. Театрові не вистачало п'єс революційної тематики, щоб пристосувати знайдені методи при, ускладнити й отшлифувати їх. Таким репертуаром стали постановки театру: «Ботвін» Бевверні, «Овеча криниця» Лопе де Вега і «Гірш Лекеерт»—Кушнарєва. На цих роботах—трагедії і мелодрамі—театр зміцнив себе на позиціях умовного реалізму, знайшовши переконуючі й формально-культурні методи постановки п'єс широкого соціального охоплення. Театр щасливо обминув рифи декламації, ходульності, фальши, солодкуватості, лубочності—він знайшов могутні і свіжі фарби для революційного слова, він дав низку чудових і живих постатей борців за справу робітничої класи, зумівши увіяти форму і зміст, зумівши злитися їх і перетворити в радісні і бадьорі вистави. Робітничая аудиторія тісно з'єдналася навколо театру, почувши в ньому свій рідний театр. Робітничая єврейська суспільність з великою увагою стежить за ростом цього молодого, але вже міцного з художнього боку і ідеологічно витриманого колективу з його керівником М. Ф. Рафальським.

Робітники Харкова незабаром самі скажуть своє слово про цей театр, що знайшов шляхи до серця глядача-робітника.

Лев Літвінов.

хач став уникати концертів. Це зразу кинулося ввічі і пропрами почали складати обережніше; наука не пішла на марне і незабаром уже бачимо результати: слухач вернувся і почав музикально прозиватися. Цей процес, розуміється, далеко ще не закінчений; але жема сумніву, що крок вперед у цьому напрямкові зроблено.

Говорячи про той момент, коли слухач відходив від концертів, я мушу вказати на те, що для такого відходу була й інша, як раз протилежна причина, що на цей раз приносила честь слухачам, що покидали концерт.

Всі ми добре ще пам'ятаємо, як у багатьох, на жаль, дуже навіть багатьох випадках організатори концертів і сцени, перебігаючи палку в протилежний бік, гадали, що новий концертний і оперний «споживач» через свою абсолютну невідповідність радо «проковтуватиме» все, що б йому не підносили, цілком незалежно від якості матеріалу, від якості його виконання. Настало славнозвісне свого часу царство халтури. І не раз, коли ми сиділи в концертній залі або в залі глядачів, нам червоною доводилося і за безцеремонних авторів, що подавали нечувано несподіваний могом, і ще дужче за артистів, що цей могом виконували, або бралися за матеріал цілком добротний, подаючи його воістину... в халтурному вигляді.

Але незабаром довелося переконалися в

тому, що новий слухач, незалежно від того, що він не має «академічної підготовки», чудово розбирається, опираючись на свій здоровий інстинкт, що добре, а що погане, і безпаліційно засуджує халтуру. Довелося перемінити курс: знайдено правильний, художничий шлях; налагоджено контакти між естрадою і залом. Тепер про все це згадуємо ми як про давно минулий важкий сон...

Але доруч цього вже з перших днів Жовтня самі собою винесли ще інші питання, і перш за все: звідки взяти музикальний матеріал, співзвучний революційним настроям широкою маси, матеріал, що не лише підтримував би цей настрій, але й викликав би новий революційний запал? Це одно. А друге—що робити з тією величезною спадщиною старих чарів, де багато де-чого ідеями й настроями суперечило ідеям і настроям, що їх до життя докликав Жовтень.

Особливо важко розв'язати було перше питання—про справжній революційний репертуар, перш за все в сучасній інструментальній музиці. У вокальній справі була куди простіше, бо підруками було чимало віршів, створених в огні жовтневого захоплення, хоч, звичайно, взяти за основу революційний текст не означає ще написати музикально-революційний твір. Але, так чи сяк, уже сам текст полетів у дахом

разі завдання, особливо, коли йде мова про сприймання твору, себ-то про його виконання перед слухачами. Та в сучасній інструментальній ділянці стан був вельми напружений.

Вона й не можна в даному разі особливо об'являти радянських композиторів. Хіба з тим самим дуже важким до розв'язання питанням не зіткнулися вже композитори епохи великої французької революції?

Власне кажучи, що залишила нам французька революція в ділянці справжньої революційної інструментальної музики? Де-які твори Бетховена. Але, по перше, Бетховен—виключний своєю творчою могутністю титан, явище одиначне, що не повторюється, а по-друге, навіть у нього не доводиться власне говорити про справжню революційну музику, а лише про твори, співзвучні де-яким ідеям французької революції. Що ж до самих французьких композиторів, то виявлялось, що вони цілком безпорадні розв'язати це завдання. Вони не залишили нам творів, що могли б задовольнити дві основні в даному разі вимоги—вимогу художньої цінності музикального змісту і революційного характеру цього змісту. Розв'язати проблему створення справжньої революційної музики—справа дуже нелегка.

(Кінець буде).

ЙОС. МІКЛАШЕВСЬКИЙ.

НОТОГРАФІЯ

П. Сениця. Три хори до слів П. Тичини:
1. «Живем комуную», 2. «Одчиняйте двері»,
3. «На стрімчастих скелях». Для мішаного хору,
а сарейна. ДВУ, 1928 р., 11 стор., ціна 1 карб.
1. «Живем комуную». Вже й перші два
рядки (*allegro moderato*) можна було ви-
класти в іншому метрі, а більшою деклама-
ційною виразністю. Важкувато звучить со-
пранова партія, що протягом чотирьох тактів
тримає мі-бемоль на звукові «е» (працює).
Та саме можна сказати й про фразу «живем
комуную», з її музичним наголосом на зву-
кові «ю», гадаємо, що увівши автор такт на
4/4 (а не на 2/4) міг би зладити несправиль-
ний наголос.

Спірним є й фігурований характер мелодії;
на нашу думку, словесний текст можна бу-
ло б укласти в лінійно правдивішу мелодію.
Накочені імітації в різних голосах (зоспе-
ма, в *meno mosso* в *andante*) з повторенням
тексту, також позбавляють твор словесної ви-
разності й зроблені громоздко.

При всьому тому хор, загалом, прийнятний.
Він має добре звучати.

2. «Одчиняйте двері». В цьому творі трапля-
ються зупинки, обгрунтовані текстом, але не
завжди пов'язані з продовженням. Поруч є й
перекладні місця, нагр., *meno mosso*, що
звучать цілком швидко.

3. «На стрімчастих скелях». Окремі місця
хору не досить зліто. Подекуди малячок го-
лосів інтонаційно неясний, є імітації банальні.
Тотальний зв'язок якоюсь плутаний і не
скрізь свіжий. Частенько хоральний характер
музики, як-от (початок хору) не можна вва-
жати за позитивний. Проте, є й вдалі місця,
що приємно освіжують твір, не кажучи вже
про те, що з погляду суто-вокального, цей хор,
як і перші, треба думати, викличе інтерес
широких кош музично-масових.

Висновок із сказаного сформулюємо так:
якщо того, що сучасна українська музика
дійшла далеко вперед від яскравих творчості
композиторів передреволюційної доби, розгля-
дені хори П. Сениці-автора, що відіграли
важливу роль в історії української музики,
мають певну цінність і в сучасних умовах.
Трудність хорів середня, ціна невелика, ви-
дання акуратніші.

Н. Богуславський. «Юнацький марш», юнаць-
кий марш для мішаного хору, слова В. Полі-
щука, вид. ДВУ, 1928 р., стор. 6, ціна 40 коп.
Дуже бадьоро музика сприймається легко.
Написано марш просто, з орієнтацією на ма-
сового споживача і відмінно від багатьох
подібних творів, дійсно відповідає своєму
призначенню. Музика не тривіальна, вистав-
лення з приспівом — удаче. Свіжо й бадьоро
звучить каданс на п'ятому ступені, що повто-
рюється в приспіві й кінці твору. Ціна де-
шева.

Мимоволі виникає лише думка: чи варто бу-
ло випускати окремих виданнях творів, вида-
ний уже в кількох хороших збірках, особливо
при обмежених видавничих ресурсах ДВУ. На
нашу думку, не варто.

«Збірник дитячих пісень та співомов». Для
школи та піонерських загонів. Вид. Київськ.
Муз. Підприємства та Київськ. Округа Ю. П.
Київ, 1928, ціна 80 коп.

Збірник складено з 20 пісень композиторів
Ф. Надененка та М. Радзівського, і він
цілком відповідає потребам шкільно-педаго-
гічного діла, даючи шкільним музичним ке-
ровникам поради й рекомендації щодо до-
трудності музичний матеріал. Пісні бадьорі,
багато в них пристосовані до маршування.
В багатьох піснях удало додержано народно-
пісенного джорита. Тексти відбивають в собі
трудові пропеси й ін. Часто пісні оригінальні
задумом і інтересно інструментовані. Широко
в них бес смаку використано хорошу ритмо-де-
кламацію, ф. п. супровід — красивий (в пісні
й без супроводу). Цікаво звучать використані
сурма, барабан, бубон. Все це зроблено бар-
висто і в міру, створюючи цілком художнє
враження.

Видано збірника добре й дешево.

Дейт.

Шахи й шашки

За редакцією І. Л. Янушпольського.

12-го травня 1928 р.

ТАБЛИЦЯ ЧЕМПІОНАТ-ТУРНІРА М. ХАРКОВА 1928 Р.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	Всього
1 Терешенко	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	12½
2 Янушпольський	0	0	1	1	½	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	12
3 Григоренко	0	1	0	1	½	0	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	11
4 Альтшулер	1	0	0	0	0	0	1	1	0	½	1	1	1	1	1	1	9
5 Кірілов	0	0	½	1	0	0	0	0	½	1	1	1	1	1	1	1	9
6 Ойстрах	0	0	1	1	1	1	0	1	1	0	1	0	1	½	½	½	8½
7 Тесленко	½	0	0	½	1	1	0	0	1	0	1	1	1	1	0	1	8
8 Влаништейн	½	0	0	½	1	0	1	0	0	1	0	0	½	1	1	0	7
9 Ордель	0	0	0	0	0	½	0	1	0	0	1	0	0	½	1	1	7
10 Порт	0	½	0	1	0	1	0	1	0	0	1	0	0	½	1	1	7
11 Сербінов	0	0	1	½	0	0	1	1	0	0	1	0	0	1	1	0	6½
12 Жіляєв	0	0	0	0	½	1	0	½	1	1	0	0	0	½	0	1	5½
13 Ромашев	0	0	0	0	0	0	0	0	½	1	1	1	0	1	1	1	5½
14 Рутштейн	0	0	0	0	0	½	0	0	0	½	1	0	0	1	1	1	4½
15 Ліфшиц	½	0	0	0	0	0	½	1	1	0	0	0	1	0	0	0	4
16 Строгий	0	0	0	0	0	0	½	0	0	1	0	0	0	1	0	0	3

1—сечає виграв, 0—програв, ½ нічия.

Переможцем чемпіонат-турніру м. Харкова 1928 р. являється т. Терешенко, що
виграв 83% всіх партій, 2-м І. Янушпольський переможець чемпіонату Харкова 1921 і
1926 р.р. (з Григоренком), 3-є місце зайняв учасник Всесоюзних і Всеукраїнських турні-
рів т. Григоренко, 4 і 5 місце поділили молодий т. Альтшулер, що вперше бере участь
у чемпіонаті і переможець на Всеукраїнських турнірах т. Кірілов.

ХРОНІКА.

28 травня в Олесь відбудеться розіграш 5-го Всеукраїнського турнір-чемпіонату
У чемпіонаті бере участь д-р Ф. П. Богатирчук (Київ), переможець (разом з Романю-
ським) Всесоюзного турнір-чемпіонату 1927 р., чемпіон України 1925 р. Я. С. Вільнер
(Одеса), переможець Всеукраїнського чемпіонату 1927 р. т. Раузер (Київ), Терешенко,
Янушпольський, Григоренко, Кірілов (Харків) та інші.

Занічено конкурса на дитячу книжечку

7-го травня 1928 року відбулося останнє за-
дання журі оголошеного ДВУ конкурсу на
дитячу книжечку. Разом було розглянуто 74
рукописи, з них премійовано—3.

Перша премія (500 карб.) «Омелько» (ди-
тяча повість) автор С. Васко, Харків.

Друга премія (250 карб.) «Злодій» (опові-
дання) автор М. Іванюк, Київ.

Третя премія (100 карб.) «Зінкова вірка»
(оповідання) з умовою, що автор виправить
рукопис за редакцією. (Прохання до автора
повідісти свою адресу).

45 рукописів, як непридатні до друку, по-
вертаються авторам; 20 рукописів — бала-
шається в редакції Дитячого Сектора ДВУ

«Короткий путівник» М. Філянського

В Державному Видавництві України ви-
шов в друку «Короткий путівник» М. Філян-
ського. Це єдина книжка українською мовою,
де подано багатий матеріал для екскур-
санта й туриста.

В «Путівнику» видруковано всі рекомен-
довані екскурбюро маршрути, подано описи
місцевостей і міст, географічні мапи й малю-
нки. Кожен екскурсант і турист знайде в «Пу-
тівнику» всі місця, що мають якийсь інтерес
для огляду. «Короткий зміст «Путівника» та-
кий: Харків, Київ, Дніпропетровськ, Полтава,
Кіровоград, Дніпродзержинськ, Запоріжжя, Херсон,
Миколаїв, Одеса, Ніжова, Наддніпрянщина,
Львів, Львівська, Черноморське узбережжя, Оде-
са, Кіровоград, Дніпро, Дніпро, Крим, Мав-

каз, Москва, Ленінград. Крім цього до кожного
розділу подано бібліографію, що дозволяє
завчасно докладно ознайомитись з тією чи
іншою місцевістю.

Премійовані рукописи вийдуть незабаром в
друку наглядом Державного Видавництва
України.

Непреміювані, але придатні до друку ру-
кописи після відповідної редакційної оброб-
ки буде надруковано окремим збірником.

Провісничий авторів буде оповіщено
поштою про стан їхніх рукописів. Харківсь-
ким авторам пропонуються звертатися за
справками до секретаріату редакційного від-
ділу ДВУ (вул. К. Либкехта, № 31) з 1-ї го-
дини дня (вчора, крім суботи).

Крім цього до кожного
розділу подано бібліографію, що дозволяє
завчасно докладно ознайомитись з тією чи
іншою місцевістю.

Для комсомольських, профспілкових та
шкільних екскурсій, що переводитимуться
цього літа «Путівник» як багатством матері-
алу, так і якістю є незамінним. «Путівник»
Держнаукметодком НКО рекомендував до
вжитку вчителям та екскурсантам.

Книжка в картонній оправі коштує 2 крб.
50 коп. (стор. 352, 10 мал. та більше 100 ма-
люнків).

Замовлення надіслати до Харкова, К. Ліб-
кехта, 31, тодішній відділ ДВУ, або де
окопій.

«Агітація й пропаганда» № 15

15 травня ц. р. вийде в друку чергова
книжка журналу «Агітація й Пропаганда»
(№ 15), присвячена в основному курсам
перепідготовки осередкового партійного.

В журналі подано відповідний матеріал й
програми з таких питань:

1. Рішення мозкової роботи партійного.
2. Робота над книгою й доповіддю.
3. Чергові питання господарського будівни-
цтва.

4. Міжнародні питання.
5. Українознавство.
6. Практична робота партійного, а також
статті:
1. Шкільська справа й проблема спеціаль-
ності.
2. Профінансування української промисло-
вості.
3. Питання боротьби з антисемітством та
інш.